

Walter ten Klooster

De oude kultuurlandschappen waarderen we om de landschappelijke betekenis en vanwege hun biologische rijkdom. We weten bijvoorbeeld, dat de rijkdom aan planten- en diersoorten in deze oude kultuurlandschappen nauw verband houdt met de toegepaste systemen en allerlei vormen van agrarische technieken. De vroegere landbouwer heeft ons geleerd (zij het niet bewust) hoe we heden ten dage onze natuurterreinen moeten beheren, willen deze hun biologische rijkdom behouden; we hebben zo inzicht gekregen in de eisen die vele soorten planten en dieren aan hun milieu stellen. Wij zijn hierdoor bijvoorbeeld in staat verloren gegane waarden te rekonstrueren.

Van lang niet alle landschapstypen zijn echter voldoende representanten bewaard gebleven. Een van de bedreigde landschapstypen is bijvoorbeeld het esdorpenlandschap of ook wel brinkdorpenlandschap genoemd.

We treffen het voornamelijk aan in Drente, op de Veluwe en in Brabant. De dorpen, waarbij de boerderijen om de brink liggen gegroepeerd, zijn hierbij gelegen langs de beekdalen. Dicht bij het dorp vinden we een of vaak meerdere essen (oude bouwlanden), terwijl het geheel begrensd werd door de heide, die helaas grotendeels is ontgonnen tot kultuurland.

Ieder dorp vormde een op zichzelf staand gesloten systeem. De heide vormde de weidegrond voor de schapen, die de mest leverden voor de essen, waar de landbouwgewassen werden verbouwd. De beekdalgraslanden dienden hoofdzakelijk voor de hooiwinning (wintervoorraad voor het vee) en als weidegrond. Doordat er eeuwenlang weinig of niets in dit systeem veranderde, kon zich een stabiel landschap ontwikkelen, waarin vele levensvormen een plaatsje vonden. Eigenlijk

is nergens in Nederland het esdorpenlandschap zo goed ontwikkeld als in Drente en het vindt binnen het 'Stroomdallandschap Drentse A' zijn hoogtepunt.

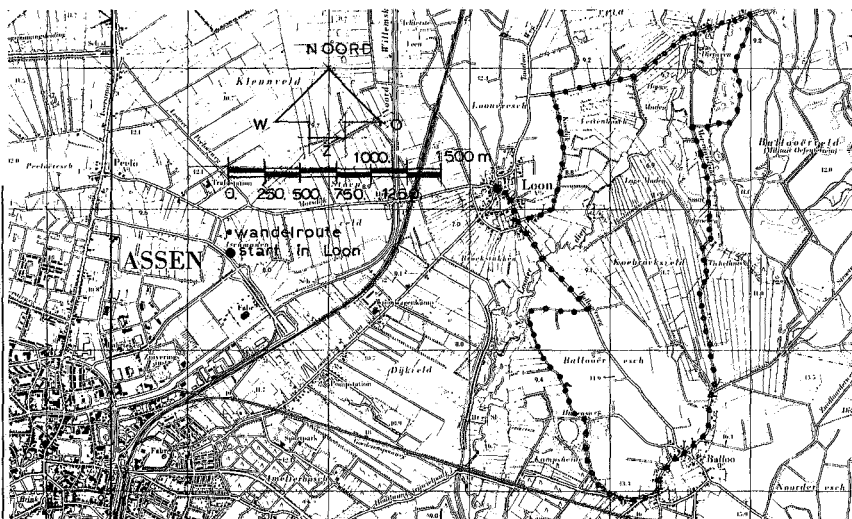
De overheid tracht door aankoop van gronden en het beheer ervan dit esdorpenlandschap veilig te stellen.

Dit even ter inleiding op onze wandeling, die we zullen starten vanuit het brinkdorpje Loon, even ten noordoosten van Assen. Let u allereerst op enkele fraaie voorbeelden van saksische boerderijbouw in het centrum van het dorp. Vanaf de brink lopen we in zuid-oostelijke richting. De weg begint al snel te dalen in de richting van het beekdal, dat hier vrij smal is. Direkt na de brug stijgt de weg weer en we bevinden ons nu op de Balloëres, waar ons onmiddellijk de monumentale iepenlaan opvalt. Na ongeveer 500 m verlaten we de verharde weg en slaan rechtsaf een

zandweg in, die ons over de es leidt, van waaraf we vooral kunnen genieten van het fraaie uitzicht over het beekdal van het Loonerdiep.

Wanneer we onze weg vervolgen, komen we uit aan de voet van de es op de overgang met het beekdal. In het beekdal zijn nog de restanten van houtwallen en elzensingels te zien, die vóór de uitvinding van het prikkeldraad als veekering dienden. We staan natuurlijk even stil bij een van de 53 hunebedden, die in ons land zijn bewaard gebleven en die op 1 na (provincie Groningen) allen in Drente liggen. Weer even verder ligt het natuurreservaat 'Kampsheide', eigendom van de Stichting Het Drentse Landschap. Het terrein is slechts beperkt toegankelijk, doch wanneer u tijd over heeft loont het de moeite om even een zijsprongetje te maken. Het gebied bestaat uit droge en vochtige heide, fraaie ieneverhesstruwelen, strubbenbossen en

een grote veenplas. Voorts is het terrein van grote archeologische betekenis door het voorkomen van oa. een groot aantal grafheuvels.

Wanneer we onze weg langs de esrand vervolgen, belanden we in het dorpje Balloo, eveneens een esdorpje, doch van een afwijkend type. U zult zien dat de boerderijen hier niet om de brink heen zijn gegroepeerd, doch ahw. een grote gesloten ring vormen. We spreken hier dan ook van een kransesdorp. We verlaten het dorp in noordelijke richting en zien aan onze linkerhand nog steeds de Balloëres. Op de splitsing van wegen kiezen we de middelste zandweg met het rijwielpad er naast. We lopen nu over een afstand van ongeveer een kilometer door een heideontginningsgebied en het valt ons op, dat de weg geleidelijk daalt in de richting van het beekdal. Vlak voordat u het zgn. Balloërveld bereikt, ziet u aan uw rechterhand enkele lager gelegen percelen weiland. Dit complex gronden wordt aangeduid onder de naam 'Tichelhuis'. Op deze plaats werd in de Middeleeuwen leem gegraven, die ter plaatse werd verwerkt tot bakstenen. De hier vervaardigde stenen werden hoogstwaarschijnlijk gebruikt voor de bouw van kerken ed. in de naaste omgeving, hoewel ook veel aanvoer van stenen plaats vond uit Groningen, waar

de klei voor het opscheppen lag. In Drente zijn nog enkele plaatsen bekend waar middeleeuwse steenovens hebben gestaan, doch voor een deel zullen deze plaatsen in het terrein onherkenbaar zijn geworden.

De weg stijgt weer geleidelijk en we komen nu op het punt waar we rechts het Balloërveld zien liggen en links het smalle beekdalletje waar een zijstroompje van het Loonerdiep zijn oorsprong vindt. Het gebied behoort tot de fraaiste landschappen binnen het stroomdalgebied. Wanneer de tijd het toelaat kunnen we een kijkje gaan nemen op de heide, die zeer gevarieerd is en een goed beeld geeft van de vroegere sfeer van het Drentse landschap. Het gebied is ± 500 ha groot. Welke weg u ook kiest, we vatten de draad weer op, op de weg die van Gasteren naar Loon loopt en dan opnieuw door het beekdal van het Loonerdiep voert. Het zal u opvallen dat het beekdal hier breder en vlakker is. Zodra u het beekdal verlaat slaat u linksaf een zandweg in die gelegen is op de overgang van de Looneres en het beekdal en na ongeveer een kilometer bent u weer op het uitgangspunt beland. ■

De heer W. ten Klooster is werkzaam bij het Staatsbosbeheer in Drente en is bestuurslid van de Milieuraad Drenthe.

Eemshaven 4

DONDEREN
GEM. VRIES

DOODSTIL
GEM. KANTENS

MODDERGAT
GEM. WESTDONGERADEEL

Z E E R I J P
GEM. 't ZANDT

A M E N
GEM. ROLDE